

TERMINOLOGIA POLTERM W ZAKRESIE POLSKIEGO PRAWA AUTORSKIEGO

Hanna Husak

Autorka jest absolwentką College of Arts and Sciences Baylor University w Waco, Texas (Bachelor of Arts) oraz Instytutu Anglistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

Obecnie obowiązuje w Polsce nowe prawo autorskie przyjęte ustawą z 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Nakładem Wydawnictwa TEPIS ukazało się tłumaczenie tej ustawy na język angielski wykonane we współpracy z Ministerstwem Kultury i Sztuki.

Tłumaczenie, jak zawsze, jest zgodne z zasadami polskiego systemu terminologii zunifikowanej POLTERM, a także z glosariuszem terminów prawa autorskiego i praw pokrewnych WIPO (World Intellectual Property Organization czyli Światowej Organizacji Własności Intelektualnej).

Warto przypomnieć, że polski system terminologii zunifikowanej POLTERM zakłada, że raz przyjęty termin jest stosowany we wszystkich aktach prawnych, których tłumaczenie opiera się na tym systemie.

Przykładem zastosowania jednego terminu we wszystkich aktach prawnych są same nazwy tych aktów. Na przykład "ustawa" tłumaczona jest jako "act", natomiast prawo będące przedmiotem ustawy to "law", tak jak i zbiór przepisów w danym zakresie. Na przykład "prawo podatkowe" nazwiemy "taxation law". Powyższe zgodne jest z konwencją brytyjskiego języka prawnego oraz umożliwia rozróżnienie dwóch bliskoznacznych pojęć. I tak ustawę o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji nazwiemy "Act of 16 April 1993 on Suppression of Unfair Competition" ale ustawę z 31 stycznia 1993 roku – prawo bankowe – Act of 31 January 1989 – The Banking Law.

Jeżeli chodzi o prawo autorskie, to już sama nazwa ustawy wymaga wyjaśnień. Poprzednia ustawa z 10 lipca 1952 roku o prawie autorskim była tłumaczona jako "Copyright Law", ponieważ tytuł ten należało rozumieć jako ustawę traktującą o zasadach rządzących prawami autorskimi składającymi się na dział prawa. Tytuł obecnej ustawy "Ustawa z dnia 7 stycznia 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych" wyraźnie wskazuje na to, że traktuje ona o uprawnieniach autorów wynikających z przysługujących im indywidualnie lub zbiorowo praw autorskich lub praw pokrewnych, natomiast nie oznacza dziedziny prawa. Dlatego w nazwie nowej ustawy zostało całkowicie pominięte słowo "law", a homonim "prawo autorskie" zostało tym razem oddane jako "copyright" a cała nazwa brzmi: Act of 4 February, 1994 on Copyright and Neighbouring Rights.

Rozważmy teraz kwestię, dlaczego prawo autorskie, w sensie uprawnień autora, przetłumaczone zostało jako "copyright" a nie "author's rights". Interesująca wydaje się definicja WIPO:

"Copyright – generally considered to be the exclusive right granted by law to the author of a work to disclose it as his own creation, to reproduce it and to distribute or disseminate it to the public in any manner or by any means, and also to authorize

others to use the work in specified ways. Most copyright laws distinguish between economic and moral rights, which together constitute copyright. There are usually certain limitations made by the law as to the kind of works eligible for protection and as to the exercise of the rights of authors comprised in the copyright. In accordance with international usage, the traditional term "copyright" is sometimes replaced in modern English by the more adequate expression 'author's rights'."

Tyle definicja. W tłumaczeniu zdecydowano się jednak na termin "copyright", pomimo konwencji "kontynentalnej" (np. w języku francuskim prawa autorskie to też "droit d'auteur") oraz rodzącej się nowej konwencji w języku angielskim. Na razie uznano obecną tradycję i powszechność użycia "copyright" zarówno w Anglii jak i w Ameryce Północnej.

Przejdźmy teraz do praw pokrewnych. W Ameryce Północnej prawa te nazywane są "related rights", lecz wedle WIPO są to "neighbouring rights", więc tak też nazywają się one w omawianym tu tłumaczeniu. Po dokonaniu wyboru terminologicznego, warto przytoczyć definicję pojęcia "prawa pokrewne":

"Neighbouring rights – Usually understood as meaning rights granted in an increasing number of countries to protect the interests of performers, producers of phonograms and broadcasting organizations in relation to their activities in connection with the public use of authors' works, all kinds of artists' presentations or the communication to the public of events, information, and any sounds or images. The most important categories are: the right of performers to prevent fixation and direct broadcasting and communication to the public of their performances without their consent; the right of producers of phonograms to authorize or prohibit rebroadcasting fixation and reproductions of their broadcasts. An increasing number of countries already protect some or all of these rights by appropriate rules, codified mainly within the framework of their copyright laws (...)"

A oto niektóre z problemów terminologicznych w występujących w tekście ustawy.

"Przedmiot prawa autorskiego" został ostatecznie przetłumaczony jako "the subject matter of copyright". Przyczyną takiej decyzji była wieloznaczność słowa "subject" i konieczność zawężenia jego znaczenia. Propozycja "the scope of copyright" została odrzucona, ponieważ nie chodzi ani o zakres, ani o treść.

Należy jednakże zauważyć, że wyrażenie "być przedmiotem prawa autorskiego" tłumaczone jest jako "to be copyrighted" a nie jako "to be subject of copyright".

Natomiast tytuł rozdziału "Podmiot prawa autorskiego" został oddany jako "Owner of the Copyright", ponieważ dział ten określa osoby, które korzystają z prawa autorskiego.

Było wiele dyskusji na temat tłumaczenia terminu "utwory plastyczne". Rozważano ewentualny ekwiwalent "plastic works", bo jakoby termin taki miał być znany i stosowany przez specjalistów. Profesor O. A. Wojtasiewicz wyjaśnił, że termin taki owszem istnieje, lecz oznacza "utwory przestrzenne", a nie "utwory plastyczne". Ekwiwalentami, które można poważnie rozważać są "works of fine arts" i "works of visual arts", lecz każda z tych propozycji ma swoje wady. Utwory plastyczne mają węższe pole znaczeniowe od "works of fine arts". Słownik języka polskiego PWN definiuje sztuki plastyczne jako "sztuki piękne

obejmujące architekturę, rzeźbę, malarstwo, grafikę i rzemiosło artystyczne", z czego wynika, że utwory plastyczne stanowią część "works of arts", jak również "works of visual art", które poza tym mogłyby być łatwo mylone z "utworami wizualnymi", "visual works". Dlatego wybrano termin nieco enigmatyczny, ale odróżniający się od wyżej wymienionych, mianowicie "artistic works".

Utwory chronione prawem autorskim są zarówno rozpowszechniane, jak i rozprowadzane. Okazuje się, że odpowiednie rozróżnienie tych dwóch czynności ma poważne znaczenie. Angielskim odpowiednikiem rozpowszechniania jest "dissemination", a rozprowadzania – "distribution". Definicje tych terminów podane w terminologii WIPO są następujące:

"Dissemination – Generally understood as spreading the work publicly in any appropriate manner. Besides distribution of copies of a work, it also covers broadcasting communication to the public by wire, performance and other means of communication to the public.

Distribution – Generally understood as offering copies of a work to the general public or any section thereof, mainly through appropriate commercial channels."

Kolejną parą terminów, których rozróżnienie jest niezwykle istotne, jest "ustalenie", którego odpowiednikiem angielskim uczyniliśmy "establishment" oraz "utrwalenie", które tłumaczy się jako "fixation".

Tak więc zdanie artykułu 1, ustęp 1, ustawy: "Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, *ustalony* w jakiegokolwiek postaci (...)" przetłumaczone zostało "The subject matter of copyright shall be any and all manifestation of creative activity of individual nature, *established* in any form (...)"; a zdanie artykułu 22, ustęp 3, ustawy: "Postanowienia ust. 2 nie stosuje się do *utrważeń* dokonanych dla celów nadawczych mających wyjątkowy charakter dokumentalny (...)" – "Provisions of paragraph 2 shall not apply to the fixations which are made for broadcasting purposes and are exclusively documentary by nature (...)".

"Opracowanie utworu" czyli tłumaczenie, adaptacja czy przeróbka to "derivative work" a nie "elaboration", czy podobne niefortunne propozycje. Powyższy termin "derivative work" przesądza o tym, że "prawo zależne", czyli prawo do opracowania, tzn. na przykład do przetłumaczenia, to "derivative right", a nie "dependent right".

Kolejnymi kluczowymi terminami prawa autorskiego są "autorskie prawa majątkowe" i "autorskie prawa osobiste". Te pierwsze odpowiadają "author's economic rights" a nie np. "author's proprietary rights"; a drugie "author's moral rights" a nie, przykładowo, "author's personal rights". W tym przypadku, ze względu na jednoznaczną tradycję użycia, nie było właściwie żadnych wątpliwości terminologicznych. Przytoczę jednak definicje WIPO tych dwóch terminów, w celu przybliżenia ich znaczenia:

"Economic rights – In relation to works, rights of authors forming the pecuniary components of copyright, as distinguished from moral rights. They imply as a rule that within the limitations set by the copyright law the owner of the copyright may make all public use of the work conditional on payment of remuneration. Economic rights

comprise in particular, the faculty to do or to authorize the doing of any of the following: to publish or otherwise reproduce the work for public distribution: to communicate it to the public by performance, by broadcasting or by wire: to make translations of any kind of adaptation of the work and to use these in public, etc.

Moral rights – These rights comprise the right to decide on disclosure of the work: the right to claim authorship thereof (to have the name of the author and the title of the work mentioned in connection with the use of the work); the right to prevent the mention of the author's name if the author of the work wishes to remain anonymous; the right to choose a pseudonym in connection with the use of the work; the right to object to unauthorized modification of the work, to mutilation thereof and to any derogatory action in relation thereto; the right of withdrawal of the work from public use against payment of compensation for damages caused to any person who has previously received proper authorization to use the work. Most of copyright laws recognize moral rights as an inalienable part of the copyright, distinct from the so-called "economic rights". Some laws also provide for moral rights of performers to protect them against distortion of their performances and grant them the right to claim the mention of their name in connection with their performances."

Jeżeli chodzi o wynagrodzenie należne z tytułu praw autorskich, to tłumaczy się to zgodnie z przyjętą tu konwencją międzynarodową jako "remuneration", a nie "fee" czy "royalties". "Remuneration" ma ogólniejsze znaczenie, "fee" to jest raczej honorarium, a "royalties" to tantiemy albo opłaty licencyjne.

Pewne problemy napotkaliśmy przy tłumaczeniu wyrażenia "utwór słowny", które w końcu zostały przetłumaczone jako "textual work", ponieważ wyrażenie to odnosi się do sposobu zapisania utworów, a nie jego wykonania. Termin "utwór muzyczno-słowny" wyraźnie wskazuje, że na utwór ten składa się muzyka oraz słowo, czyli tekst, a więc za właściwy ekwiwalent uznaliśmy "textual/musical work".

Zastanówmy się teraz nad kwestią związaną z terminem "programy komputerowe". Niestety nie jest to tak prosta sprawa, na jaką zdaje się wyglądać. Są dwie propozycje oddania tego terminu w języku angielskim, "computer software" i "computer programs". Zajrzyjmy raz jeszcze do glosariusza WIPO:

"Computer software – Generally understood as meaning, besides the computer program itself, also the detailed program description determining the set of instructions constituting the corresponding program and all kinds of supporting material created to aid the understanding or application of a computer program, such as user instructions. Original computer software is more and more frequently regarded as a "work protected by copyright".

Computer program – A set of instructions capable, when incorporated in a machine-readable medium, of causing a machine having information processing capabilities to indicate, perform or achieve a particular function, task or result. Original programs are more and more frequently understood as being works protectable under copyright; some copyright laws already refer to them explicitly (.)."

Z powyższego wynika, że "computer software" jest terminem nieznacznie szerszym niż "computer program". Natomiast w języku polskim jest tylko "program komputerowy". Zastosowanie terminu "computer software" może oznaczać rozszerzenie zakresu znaczenia polskiego terminu a wykorzystanie terminu "computer program" może oznaczać zawężenie go. Jednakże kierując się ogólną tendencją zachowywania wspólnego rdzenia, jeżeli jest taka możliwość, zdecydowaliśmy się na termin "computer program".

Na zakończenie warto podkreślić wagę zunifikowanej terminologii międzynarodowej, która odgrywa coraz większą rolę w świecie, przyczyniając się do lepszego porozumienia między ludźmi w dziedzinie tak trudnej i złożonej, jaką jest prawo.

BIBLIOGRAFIA

1. WIPO Glossary of Terms on the Law of Copyright and Neighboring Rights, published by The World Intellectual Property Organization, Geneva 1981, stron 281.
2. Słownik Języka Polskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, wydanie siódme, 1992.
3. The New Encyclopaedia Britannica in 32 volumes, Chicago 1992, Micropaedia volume 4, strona 780.